

Influència de la religió en la parla diària de Bocairent

josep villarrubia juan

Bocairent, 1995

Influència de la religió en la parla diària de Bocairent (1)

La influència de la religió en la nostra llengua col·loquial ha estat fins fa dos decennis molt important. Un poble com Bocairent força arrelat al ritu catòlic i l'efervescència de l'anomenat sociològicament "nacional-catolicisme" eren el brou de cultiu escaient per a que el nostre parlar diari mantinguera les referències religioses que al llarg dels segles havíem anat acumulant.

Alçar-se d'un llit de canonge, saludar a la veïna amb un bon dia ens done Déu. Afegir un Jesús per que ha esternudat. Comentar que fa un fred de Maria Santíssima. Bonegar al xiquet que pega una puntellada al poal de la brossa amb un, i quin dimoni!. Seguir preguntant-li pel seu germanet i exclamar, àngel meu!, quan ens assabentem que ahir va tindre una pujada de gola. Preparar el plat d'ànimes per al desdèjuni i en veure'l mig buit dir-se, no tinc perdó de Déu.

Açò pot ser el començament de qualsevol dia per a una persona que aproximadament utilitza una paraula o frase feta relacionada amb la religió per cada frase de la seua conversa. Cal dir que ací és una ficció literària, però no tan allunyada de la realitat; tot depèn del sexe, de l'edat i l'estatus social de la persona.

Avui, aquest parlar, en la seua forma més exagerada, és viu en algunes dones majors de seixanta anys i de classe mitja o acomodada. Podríem fer esglaons de dues generacions i en cada un la utilització va essent més baixa, fins a arribar als menors de vint anys que quasi han acabat per no utilitzar aquestes formules i només coneixen les interjeccions d'enuig, les blasfèmies, el que s'anomenava "parlar de carreters" i que vint anys enrera ningú no gosava dir a Bocairent i avui està en boca de qualsevol xiquet.

El laïcisme, com correspon a una societat democràtica i moderna, avança però, els termes religiosos, encara que desproveïts dels seu sentit d'oració o de lloança, estan presents en un ampli racó de nostra parla diària. Des de les fórmules de comiat, Adéu i Adéu-siau, on és clar el fracàs de substituir-les per Salut, passant per conjuncions de sorpresa, de gratitud, suplica, enuig, etc., i continuant per un munt de frases fetes, refranys, noms de la flora, la fauna, el rebost, el parament de la llar, malnoms, topònims i referències en les cançons del folklore.

Quan estava enllestint aquest treball publica la revista Saó l'article "La secularització lingüística" de Ricard Morant Marco, guanyador del premi "Ramon Muntaner". D'aquest prenc, en part, l'esquema de treball i algunes frases que per estar fetes com Déu mana no cal que jo intente variar-les.

Fórmules de comiat i salutació. L'herència dels moros

En trobar-se dues o més persones o a la separació d'aquestes, utilitzem les formules següents: Adéu-siau, Adéu, Bon dia ens done Déu (també, bona tarda,

vesprada, vespre o nit), Déu vos guard, Fins demà, si Déu vol (també, fins ara, després, l'altra, etc.) i Ave Maria Puríssima.

L'Adéu siau, breu pregària amb la qual antigament es demanava la protecció divina és bifuncional, pot utilitzar-se quan ens separem o quan es trobem dues o més persones. En el segon cas equivaldria a "hola" paraula derivada de l'àrab "Ala-Allah", "Per Déu".

L'Adéu s'utilitza quan es dirigim a una persona a la qual es tracta de "tu", mentre que l'Adéu-siau es destina a un tractament més distant, de "vos" o a una salutació dirigida a dos o més individus.

Quan al desig temporal de tornar-se a veure, "fins demà" li afegim si Déu vol, que prové de l'àrab "in-sà allahu", estem complint una frase dels moros que diuen, "Mai digues faré això, sense afegir, si Déu vol".

L'Ave Maria o la fórmula més completa, Ave Maria Puríssima, s'utilitzava, ara cada vegada menys, en arribar a un lloc, per cridar l'atenció dels amos de la casa que devien contestar, Sense pecat concebuda, però que solien fer-ho amb "Qui és ?" o amb "Ara va". Aquesta fórmula de fer-se notar al entrar a una casa compartia l'espai amb el "Qui està ací ?" també, molt utilitzat a Bocairent. Ave Maria ve de la salutació bíblica de l'àngel i quan diem Ave Maria Puríssima és una rememoració de l'esforç del teòlegs de l'Estat Espanyol per a aconseguir que es proclamés el dogma catòlic de la Puríssima Concepció.

Interjeccions i formes interjectives

Per mig d'aquestes es demostra sorpresa, joia, tristesa, estranyesa. Tenen un sentit complet però no únic, que varia segons la situació i és també, corrent el seu us en sentit irònic.

Interjeccions de sorpresa

Davant la presència inesperada d'un esdeveniment o d'una persona diem interjeccions del tipus:

- Mare de Déu ! - Sant Roc i el gos !
- Mare de Déu Senyor ! - Déu ens pille confessats
- La Mare de Déu i el nostre Senyor ! - Senyor !
- Ai Senyor ! - Ai Senyor, Senyor!
- Senyor i Senyor ! - Sant Blai gloriós !
- Santa Bàrbara bendita ! - Alabat siga Déu !
- Amb l'Església hem topat ! - Ànimes del purgatori !.
- Àngel meu ! - Àngel de la guarda !
- Això és pecat mortal ! - Atxissss... Jesús !

Interjeccions de gratitud i de súplica

L'agraïment sempre ha tingut un caire religiós. Per això quan algú ha aconseguit un objectiu difícil o a trobat quelcom perdut diem: Gràcies a Deu!, Alabat siga Déu!, Sant Agustí et conserve el coneixement!, Santa Llúcia et conserve la vista!, Déu que t'ho pague !, Déu que t'ho pague amb fills!, Sant Blai gloriós ens cure la tos!.

I si la gratitud ha tingut continguts religiosos, el mateix ha passat amb la súplica. El pobres captaires demanaven almoïna, Per l'amor de Déu o Per la mort de Déu, referint-se a Déu-Crist.

Interjeccions d'enuig

Els "tacos" i la seva variant religiosa, les blasfèmies, expressions ofensives contra la divinitat o contra algun símbol religiós, tenen una funció catàrtica i relaxant en moments d'indignació i poden arribar a substituir l'agressió física a l'interlocutor.

Les blasfèmies, que la llibertat democràtica permet utilitzar, no deixen de ser un atemptat contra la llibertat religiosa i de pensament. Durant la passada dictadura les blasfèmies eren motiu de multa o de presó. Ara les podem escoltar fins en boca del més menuts. En tot cas, tant abans com ara, pense, que l'ús i abús que se'n fa de les blasfèmies rebaixen la qualitat del diàleg fins a límits insospitats.

Distingirem entre les blasfèmies simples, les complexes i els eufemismes. Al primer grup pertanyen, Déu!, Cristo! i Hòstia!, que a vegades s'intensifiquen mitjançant el prefix "re". A les complexes trobem les encapçalades per, "Em cague en ...!", seguit de personatges bíblics o elements sagrats o d'altres com Pegar o pegar-se una hòstia, Repartir hòsties.

Les blasfèmies es suavitzen per mig d'eufemismes que dissimulen el mots sagrats: Hòsti !, Hòstic ! i sobre tot Ostres!, un invent d'Eduardo Vañó i Juan Puerto, dos bocairentins, dibuixant i guionista-editor de "Roberto Alcazar y Pedrin" que és un clar eufemisme que ha donat la volta al mon. Altres podrien ser, Redeu !, sense accent, Redena !, Redenya ! i Redell !.

Negacions

Formes de negació, refranys i frases fetes relacionades amb la religió:

- No tindre perdó de Déu	- No hi havia ni una ànima
- No sap a quin Sant s'encomana	- No l'entén ni Déu
- No ser prou per portar els Sant	- Déu no ho vullga

- No es pot voltejar i anar a la processó
- No pot amb la seua ànima
- No digues mai aquest rector no és mon pare
- Déu no vullga
- No hi ha Déu que l'entenga

Comparances

A la llengua espontània son molt emprades les comparances amb les que, al menys, un element estiga relacionat amb la religió:

- Patir més que Sant Amaro
- Estar més nuet que el Jesuset
- Tindre més paciència que un Sant
- Ser un àngel
- Eixir d'Herodes i caure en Pilats
- Tindre més ous que la sarpassa
- Acabar com el Rosari l'Aurora
- Plorar com una Magdalena
- Fugir com el Dimoni de la creu
- Ser més lleig que el Dimoni
- Aparèixer i desaparèixer com la Marededéu d'Agres
- Estar més content que unes Pasqües
- Com hi ha Déu que me les pagarà.
- Anar tal com Déu el va fer
- Estar fet un Sant Llätzer
- Ser més vell que Matusalem
- Ser un Sant
- Fer les coses com Déu mana
- Més fals que Judes
- Menjar més que un rector
- Ser més "malo" que Caim
- Més fals que la romana de l'infern
- Posar-se fet un Dimoni
- Ser un Dimoni
- Més llarg que l'obra la Seu

Referències temporals

El toc de les campanes, la data de les festes dels Sants i la divisió de l'Any Pasqual ha donat peu a alguns refranys i frases fetes:

- Al toc de l'Avemaria
- Més llarg que la Quaresma
- Durar de Nadal a Sant Esteve
- Recordar a Sta. Bàrbara quan trona
- A Sta. Llúcia creix el dia un pas de puça i a Nadal un pas de gall.
- Si la Candelera plora, l'hivern fora i si riu ja ve l'estiu.
- Carnestoltes moltes voltes i Nadal de mes a mes , Pasqua totes les setmanes, Quaresma que no torne més.
- A Sant Joan bacoques, verdes o madures segures.
- A l'hora de l'Àngelus
- Durar de Pasqües a Rams
- Arribar al "Ite missa est"
- Anar-se'n sense dir Adéu

Altres refranys i frases fetes sense classificar

- Pel més sagrat
- Costar Déu i ajuda
- Ho sabia tot Déu
- Quan Déu no vol els Sants no poden
- Fa un fred de Maria Santíssima
- En nom de Déu
- El coneixia tot Déu
- Tocar-te per càstig de Déu
- Guanyar-se el cel
- Déu apreta però no ofega

- Quin "Cristo" s'ha organitzat
- A aquest encara li deixen els Reis
- Primer és l'obligació que la devoció
- Qui té llengua a Roma va
- Al cel que vages, no vages davant
- Perdre l'oremus (l'enteniment) - Guanyar el Jubileu (entrar i sortir moltes vegades)
- És que no tens virtut! (referit a un que té fred)
- El que no te fills el Dimoni li dona nebots
- Aquest ha segut cuiner abans que frare
- Que és això?: Dimonis, puix els provarem.
- Arribar al primer toc
- Arribar quan ja l'han dita
- Santa Rita advocada dels impossibles
- Sant Nicolau advocat de la febre -
- Beneït qui tinga una mol·laeta en Bocairent perquè no morirà de mal de vent.
- Contar d'un vida i miracles
- Fa el que vol i... santes pasqües
- Déu l'hagi perdonat
- Déu em perdone
- Déu t'acompanye
- Predicar en desert
- Per la gràcia de Déu
- Fer-se l'angelet
- Entregar l'ànima a Déu
- Pagar just per pecador
- Parlar en cristià...
- Fer-se creus
- Penjar els hàbits
- Posar el dit a la llaga
- Remoure el cel i la terra
- Estar en la Glòria
- L'hàbit no fa al monjo
- Déu i ajuda
- Anar de mala fe
- Música celestial
- De Madrid al cel
- El frare cabota
- Fa airet de processó
- Tots el camins van a Roma
- Vitol al Patró S. Blai!
- Arribar al últim toc
- Combregar amb moles de moli
- Anar-se'n al cel
- "Monezillo pillo"
- Cantar el gori-gori (cants gregorians de difunts)
- Hem arribat de miracle
- En el cel que descanse
- Déu sap quan
- Déu t'escolte
- Discutir sobre el sexe dels àngels
- Vendre l'ànima al dimoni
- Estiuet de Sant Martí
- No estar molt catòlic
- Parar l'altra galta
- Passar el rosari
- Passar un calvari
- Presidir el dol
- Pujar-se'n al cel
- Saber-ho com el Parenostre
- Treballar per al dimoni
- A la bona de Déu
- Pasqua granada
- Pasqua florida
- Anar de bona fe
- Matrimoni canònic

Malnoms bocairentins relacionats amb la religió

"La sotana", "El sant", "Purgatori", "El capellà", "La monja", "La monjera", "La Santocristera", "Jesucrist", "Sata", "El sagristà...", "El monezillo", "Pilatos".

Noms de la flora, fauna i parament de la llar

"Cireretes de la Marededéu", "Mantó de la Verge", "Vareta de Sant Josep", "Pet de frare", "Cadireta de Monja", "Moc de frare", "Tomaquera del Dimoni", "Tocacampanes", "Putxero del dia Sant Blai", "Rotllos i panellots de Sant Blai",

"Panellots de Sant Nicolau", "Rosco de Reis", "Roses beneïdes de Sta. Rita", "Plat d'ànimes" (Plat del companatge), "Vi de Missa", "Capellanet" (abaegat sec i salat), "Pastissos de les monges", "Llit de canonge", "Dotzena de frare". "Reclinatori", "Oratori".

Influència de la religió en el topònims de Bocairent

Son molts el nostres noms de lloc relacionats amb la religió:

Casa i carrer de l'Abadia. Camí i pont del Cementiri. Barri i església de la Santa Creu. Carrer, antiga ermita i antic cementiri de Sta. Agueda. Barri, carrer i ermita de Sant Joan. Barri, carrer i ermita de la Maredeu d'Agost. Barri, carrer i ermita de la Maredeu dels Desemparats. Antic barri, antiga ermita, antiga escola i actual carrer de Sant Roc. Ermita de Sant Antoni de Padua, de dalt o del "Collao". Ermita de Sant Antoni Abad, de baix o del porquet. Partida i ermita de Sta. Bàrbara. Ermita i placeta de Sant Tomàs. Alt, carrer i ermita de Sant Jaume. Alt, bassetta, pont i ermita del "Santo Cristo". Oratori de Guillella. Oratori de La Lloma, Oratori de casa Galbis, Oratori de casa Sixto Belda, Església Parroquial de l'Assumpció. Capella del Roser. Convent de les Agustines, de la Maredeu dels Dolors i del Sants Reis. Residència Cor de Jesús. Mas i antic oratori de Mossén Gregori. Mas l'Ombria de Sant Josep. Casa de les Monges. Mas del Serafí. Casa del Sant. Casa Sant "Isidro". Hort del Convent. Font de Mossèn Pere. Font i mas de Congregants. Pouet i placeta de Sant Vicent. Capella, pont, cava, avinguda i placeta de Sant Blai. Carrer Sant Agosti, Carrer de Mossèn Hilari. Placeta de Sant Tomàs. Carrer Sor "Piedad de la Cruz". Carrer Pius XII. Carrer Sant Miquel. Alt de la Creu. Ermitori rupestre de les Monges Agustines. Ermitori visigòtic de l'Aljub. Patronat de la Joventut Catòlica. Creu de Camorra. Creu dels Corral. Creu de Sant Antoni. Creu de l'"Alameda". Creu de Pastetes.

Influència de la religió en el folklore de Bocairent

Encara que en la majoria de les cançons del folklore de Bocairent les al·lusions religioses solen ser simples referències temporals o anecdòtiques, són prou abundants tal com podem comprovar:

El segon dissabte de setembre a les 4'30 h. de la matinada es canta pels carrers de Bocairent el "Rosario de la Aurora" que ací anomenem "La Despertà". L'acompanyament són un grup reduït d'instruments de vent i un bombo. Hi ha uns versos que diuen "*San Francisco se perdió una tarde / sus hijos llorosos buscándolo van / lo encontraron en el Paraíso / cogiendo las rosas del Santo Rosal. ... Però els xiquets parafrasegavem la quarteta de la següent manera: "San Francisco se perdió una tarde / sus hijos llorosos lo van a buscar / L'encontraren en l'Hort de les Monges / foten safanòries i cops d'ansalà..."*

"Les claus del cel
Sant Pere i Sant Joan
Sant Pere anava darrere
del tric i tric i trac."

"A Sant Blai patró del poble
un favor li demanem:
Que mos lliure de la gola
que a l'any que ve tornarem."

"Ma mare i mon pare
no em volen a mi
em posar, monja
de Sant Agustí "

"Va, els conills a amagar
que la llebre va a passar
de nit i de dia
toca l'Ave Maria.
la gallina blanca tot ho escampa
la gallina negra tot ho arreplega."

"Pare vicari
tancat en l'armari
jugant a pilota
i resant el rosari."

"Sant Antoni del porquet"
Als xiquets un dineret
i a les xiques una "zurra"
per a que vagen a costura."

"Tamboret si vas a França
pujaràs dalt del tambor
i voràs a Vicenteta
com s'apanya el mocador.
Mocador de a cinc pessetes
i la franja de color
sabateta pintadeta
i el peuet ben ballador
Que coses tan bones
que cria el Senyor
per baix les teulades
raïm de pastor."

"Angelets del cel
que menjareu a Pasqua ?
ous i colomins
fulletes de carrasca.
Sant Pere i Sant Pau
doneu-me les claus
que estos angelets
es moren de fam.
Deixeu-los morir
que al cel aniran
amb un "aguinaldo"
de flor de Nadal."

"Demà fan festa
Sant Joan la fa.
Pilla l'escopeta
i se'n va a casar
Tira un tir,
mata un pardal
vestit de general
Passa una monja
Passa un senyoret
li tira una pesseta
tire-me-la a mi
que soc la m,s pobreta
Totes les pobretes
se'n van a dormir
camiseta curteta
i el cul arropit, pit, pit."

"Jo se una cançó
de fil i cotó.
Els àngels li canten
al Nostre Senyor
amb una guitarra
i amb un guitarró
Em gite amb m'agüela
i li pixe el faldó.
Me'n vaig a la plaça
i em compre un meló
em menje la molla
i em deixe el pessó."

josep villarrubia juan
Bocairent 1995

BIBLIOGRAFIA:

- "La secularització lingüística". Ricard Morant Marco. Premi Ramon Muntaner. Revista Saó, nº 115 de gener de 1989.
- "Refranero Bocairentino". Miguel Cantó Castelló. Programa de Festes de 1987.
- "Canciones y danzas de Bocairent". Cuadernos de Música Folklòrica, nº 6. Ricardo Olmos. Institut Valencià de Musicologia. Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València. València 1952.
- "Els refranys catalans". Maria Conca. Col·lecció l'Estel, nº 8. Editorial 3 i 4. València, 1988.
- "Diccionari de locucions i de frases fetes". Joana Raspall Juanola i Joan Martí Castell. Col·lecció Cultura Catalana Contemporània, nº XVI. Edicions 62. Barcelona, 1986.

NOTES:

(1) Aquest estudi es una revisió i posta al dia, amb afegits i eliminacions, del publicat al llibre "La serra i la vall", editat per grup "Cardaors" en 1989, amb la col·laboració del Servei de Publicacions de l'Excm. Ajuntament d'Ontinyent.